

відповідних умов роботи для прояву найвищих можливостей працівника, його повної віддачі, самоствердження, самореалізації. Саме тому, ми розробили та запропонували до практичного застосування систему мотивування працівників комерційного підприємства.

Література

1. Питерс Т., Уотермен А. В поисках эффективного управления. – М.: Прогресс, 1986. – 236 с.
2. Сирота О. Формування системи мотивації праці: проблеми, напрями вирішення// Україна: аспекти праці, 1997, № 2. – С. 27-30.
3. Ильин Е.П. Мотивация и мотивы. – СПб: Изд-во "Питер", 2000. – 324 с.
4. Лозниця В.С. Психологія менеджменту: Навч. посібник. – К.: КНЕУ, 1997. – 232 с.
5. Карлоф Б. Деловая стратегия: концепция, содержание, стимулы: Пер. с англ./ Науч. ред. и авт. послесл. В.А. Приписнов. – М.: Экономика, 1991. – 456 с.

УДК 330.342:167

Здобувач М.В. Людвічук – Львівська КА

МОДЕРНА ПЕРСПЕКТИВА РОЗВИТКУ ВИРОБНИЧИХ ТА ОБСЛУГОВУЮЧИХ КООПЕРАТИВІВ В УКРАЇНІ

Проаналізовано актуальність, об'єктивні основи та механізм функціонування виробничих кооперативів та матеріально-технічних станцій. Показано їх вплив на ефективність діяльності в аграрній сфері.

Competitor V.M. Ludvichuk – Commercial Academy of Lviv

The modern perspective development of production and servicing cooperatives in Ukraine

Actuality, objective basis and mechanism functioning of production cooperatives and material-technical stations are analysed in the paper. Their influence into the efficacy activities in the agrarian sphere are shown.

Однією з найбільш актуальних проблем поглиблення ринкових реформ в економіці України є завершення формування кооперативного сектора в рамках агропромислового комплексу. Це питання досить активно обговорюється як теоретиками, так і практиками. При цьому позиції економістів щодо ролі, можливостей, перспектив та впливу на ефективність кооперативної форми господарювання є неоднозначними [1-6]. Зокрема, ставиться під сумнів відповідність кооперативної форми господарювання менталітету українського селянства в цілому (що виражається у прагненні селян одноосібно вести своє господарство). Поряд з цим, висловлюються міркування стосовно нівеляції в українського населення традицій кооперативної культури та кооперативного мислення, громадянської свідомості, знання законів розвитку економіки, взаємної довіри між учасниками кооперації тощо. Причини цього вбачаються дослідниками як у посткомуністичній спадщині, так і у соціально-економічних особливостях і навіть природно-кліматичних умовах.

На наш погляд, подібні застереження загалом мають під собою певний ґрунт. Крім того, стримуючим фактором є інертність і безініціативність знач-

ної частини селянства. Це є наслідком багаторічного панування колгоспного ладу, коли будь-яка ініціатива жорстко придушувалась, а трудівники перетворились по суті в рабську силу, що мала сліпо виконувати волю керівництва, як господарського так і партійного. При цьому державна і партійна влада безцеремонно втручалась в економічну діяльність кооперативу, підлаштовуючи її під політичні гасла. Все це істотно підірвало довіру до кооперативної форми господарювання. Перепонами на шляху розвитку кооперації сьогодні є корумпованість місцевої влади, хабарництво з боку паразитуючих посередницьких структур, що багатіють за рахунок селян, а також відсутність коштів у бюджеті для підтримки кооперації (часто внаслідок маніпулювання державним доходом).

Сумніви відносно доцільності створення виробничих кооперативів здебільшого ґрунтуються на переконанні, що це може призвести до реанімації скомпрометованого практикою колгоспного ладу. Деякі економісти розглядають кооперативи в якості проміжної, перехідної форми до створення господарського товариства або приватного господарства.

При цьому обмеженість кооперативної форми господарювання вбачається у неможливості вилучення свого паю в майні, що утворюється внаслідок приросту неподільного фонду (крім випадків ліквідації кооперативу), а також повернення вступного внеску. Менша привабливість кооперативу, порівняно з господарським товариством, пояснюється також тим, що додаткові внески пайовиків у розвиток господарської діяльності не зумовлюють розширення прав членів кооперативу в управлінні, що знижує зацікавленість у внесках.

Об'єктивна потреба в розвитку як виробничих, так і обслуговуючих кооперативів формується насамперед внаслідок значних змін у структурі господарств, що діють на аграрному ринку. Це проявляється в істотному підвищенні частки селянських та фермерських господарств у виробництві аграрної продукції. Зокрема, за нашими розрахунками, в Рівненській області, як і в ряді інших областей, частка індивідуального сектора у виробництві валової продукції становить 76-94 %.

Недостатній рівень матеріально-технічного та фінансового забезпечення невеликих господарств зумовлює нагальну потребу об'єднання ресурсів та зусиль для підвищення рівня виробництва, здешевлення продукції, покращення її якості та швидшого просування до кінцевого споживача.

Правові, організаційні, економічні та соціальні умови діяльності виробничих кооперативів та їх об'єднань визначаються насамперед Законом України "Про сільськогосподарську кооперацію". Виробничі кооперативи в аграрній сфері створюються шляхом об'єднання фізичних осіб, що є сільськогосподарськими товаровиробниками, для спільного виробництва продукції сільського, рибного та лісового господарства. При цьому до товаровиробників відносять тих осіб, в яких валовий дохід, отриманий від продажу продукції власного виробництва та продуктів її переробки, становить переважну частину (більше половини) загального доходу. Але таке обмеження не стосується осіб, що зайняті в особистому підсобному господарстві.

Статутом кооперативу визначається розмір вступного та пайового внеску, необхідного для членства у кооперативі, за умови повного визнання принципів та цілей його діяльності.

Аналіз показує, що ефективна робота виробничого кооперативу передбачає використання відповідного внутрішньогосподарського механізму, що ґрунтується на взаємодії структурних ланок, що наділяються достатньо широкою самостійністю у фінансових та виробничих питаннях. При цьому організація внутрішньої структури виробничого кооперативу має бути підпорядкована створенню дієвих стимулів для ефективної роботи на загальний результат при гармонізації економічних інтересів всіх внутрішніх підрозділів кооперативу. Цій меті має бути підпорядкований механізм руху паїв, їх адресна прив'язка до конкретних виробничих підрозділів.

Первинними ланками виробничого кооперативу на практиці можуть виступати окремі групи працівників, ланки, бригади, цехи і т. і. Пайові внески первинних кооперативів формуються на основі добровільної передачі у колективне користування земельних та майнових паїв. При цьому головний кооператив забезпечує узгодження умов діяльності між учасниками, визначаючи певним ланкам кінцеві критерії виробничої діяльності.

Важливим моментом є визначення на основі договірних відносин між первинними кооперативами нормативів відрахувань від отриманого ними доходу для забезпечення організаційних витрат кооперативу та загального доходу, а також відповідальності всіх ланок за дотримання договірних зобов'язань.

Об'єднання земельних ділянок, матеріальних та трудових ресурсів фермерськими господарствами для організації спільного виробництва передбачає використання вигідного для кожного господарства механізму розподілу доходів. Отриманий прибуток розподіляється з врахуванням земельних площ, переданих кожним фермером, їх родючості, обсягом технічних засобів та ступеня трудової участі кожного виробника у сільському виробництві. Важливим моментом при цьому є забезпечення учасникам кооперації виплати амортизації на передане ними майно. За умови поступового погашення повної вартості основних засобів, вони переходять у спільну власність. Можливий також швидший викуп техніки та ресурсів учасниками кооперації за рахунок прибутків і, таким чином, нарощування неподільного фонду.

Первинні (внутрішньогосподарські) кооперативи виступають як самостійні підрозділи, що будують свої економічні взаємовідносини з іншими підрозділами на кооперативних принципах. Це передбачає еквівалентний обмін за рахунок власної виробничо-господарської бази. Доход, отриманий від надання послуг чи виконання певного кола робіт, частково скеровується на поповнення централізованого фонду кооперативу, а решта його призначена для компенсації матеріальних затрат та матеріального заохочення працівників первинного кооперативу.

Важливою рисою виробничого кооперативу є поєднання трудової та майнової участі членів у діяльності кооперативу. Відповідно кожен з учасників має право і можливість впливати на виробничу та цінову політику, брати

участь у розподілі отриманого прибутку, але і нести свою частку відповідальності у випадку отримання збитків.

Фактором підвищення стабільності діяльності виробничого кооперативу є нарощення неподільного доходу, що виступає джерелом розвитку виробництва. Однією з переваг кооперативу є можливість підвищення ефективності управління за рахунок залучення до нього ширшого кола осіб. Адже, крім членів кооперативу, право дорадчого голосу можуть реалізувати його асоційовані члени.

При створенні кооперативу важливо запобігти формальному характеру паювання колективного майна. Його проявом є ситуація, коли при наявності грошової оцінки індивідуальної частки кожного члена кооперативу, вони не отримують належної їм частки чистого доходу через його низький рівень або повну його відсутність.

На жаль, на практиці далеко не всі новоутворені кооперативи сповна відповідають критеріям кооперативної форми господарювання. Вибіркові дослідження, що здійснюються фахівцями, свідчать про те, що лише частина кооперативів при організації виявляють намір функціонувати згідно принципів кооперації і зафіксують це у своїх засновницьких документах. При цьому значна частина виробничих та обслуговуючих кооперативів, оскільки вона або відтворює стару віджилу форму господарювання, котра аналогічна колгоспові, або є квазікооперативом, оскільки використовує засади функціонування акціонерних структур.

Повне дотримання кооперативних принципів діяльності найчастіше характерне для кооперативів, що створюються на основі пілотних проектів за участю міжнародних програм співробітництва, зокрема програми VOCA, німецької програми "Трансформ", програми TASIC "Сприяння розвитку кооперативних організацій в Україні. У Львівській області активний розвиток кооперативів забезпечується завдяки співробітництву з Голландією.

Важливим моментом є те, що створення кооперативів доповнюється необхідним інформаційним забезпеченням, консультаційною допомогою, організацією підготовки кадрів потрібної кваліфікації. Така робота організується на основі місцевих та регіональних центрів інформаційно-консультаційного обслуговування.

Нагромаджений досвід свідчить, що в умовах подрібнення земельних паїв кооперативна форма господарювання дає змогу не втратити переваг зростаючого ефекту масштабу при укрупненні виробництва, підтримувати обґрунтовану систему сівозмін, зміцнити матеріальну та ресурсну базу рослинництва і тваринництва, забезпечувати розвиток соціальної інфраструктури у сільських населених пунктах. Трудова участь селян у діяльності кооперативу сприяє вирішенню проблеми зайнятості та стабілізації доходів, посилює трудову мотивацію. Там, де успішно функціонують виробничі кооперативи, створюються умови покращення демографічної ситуації, адже менше людей виїждять у пошуках роботи в місто та за кордон, більше людей пов'язує своє майбутнє з роботою на селі.

Взаємодія селянських і фермерських господарств набуває особливого значення, коли сільськогосподарські роботи знаходяться в розпалі. Адже в цей час гостро не вистачає техніки, робочих рук, щоб вчасно засіяти землю або зібрати вирощений врожай. Взаємодопомога господарств при цьому може бути епізодичною і ґрунтуватись на усній домовленості. Спільне використання техніки є більш ефективним і прискорює погашення кредиту на її придбання господарством-власником, здешевлює вартість робіт.

Поряд з цим, в умовах, коли більшість новостворених та реформованих господарств відчують гостру нестачу технічних засобів, набуває сенсу розвиток кооперації у сфері матеріально-технічного постачання господарств за рахунок об'єднання зусиль для створення матеріально-технічних станцій.

На сьогодні переважна частина матеріально-технічних станцій – це комерційні структури, що діють незалежно від потенційних споживачів. Таким чином, економічні інтереси аграрних підприємств при створенні та функціонуванні матеріально-технічних станцій фактично не враховуються.

У зв'язку з цим, з метою гармонізації економічних інтересів виробників та споживачів послуг таких станцій є доцільним перетворення матеріально-технічних станцій у сільськогосподарські споживчі, обслуговуючі кооперативи, в яких сільськогосподарські виробники можуть активно впливати на виробничу та цінову політику.

Учасниками кооперативних матеріально-технічних станцій можуть бути як селянські, так і фермерські господарства. Внаслідок недостатності грошових ресурсів їм важко придбати весь необхідний для виконання всього комплексу господарських робіт набір техніки. Та це й недоцільно з точки зору ефективності. Адже більшість видів техніки використовується лише обмежений період, а решту часу простоює, збільшуючи затрати на зберігання та технічне обслуговування зв'язку з цим, в умовах, що склалися в аграрному секторі, доцільною є кооперація ресурсів виробників на спільному використанні техніки.

Ініціаторами та активними учасниками кооперативних матеріально-технічних станцій поряд з приватними господарствами можуть бути і реформовані колективні господарства (колишні колгоспи та радгоспи). На рис. 1 представлено схему доцільної структури та системи зв'язків між можливими учасниками кооперативної матеріально-технологічної станції.

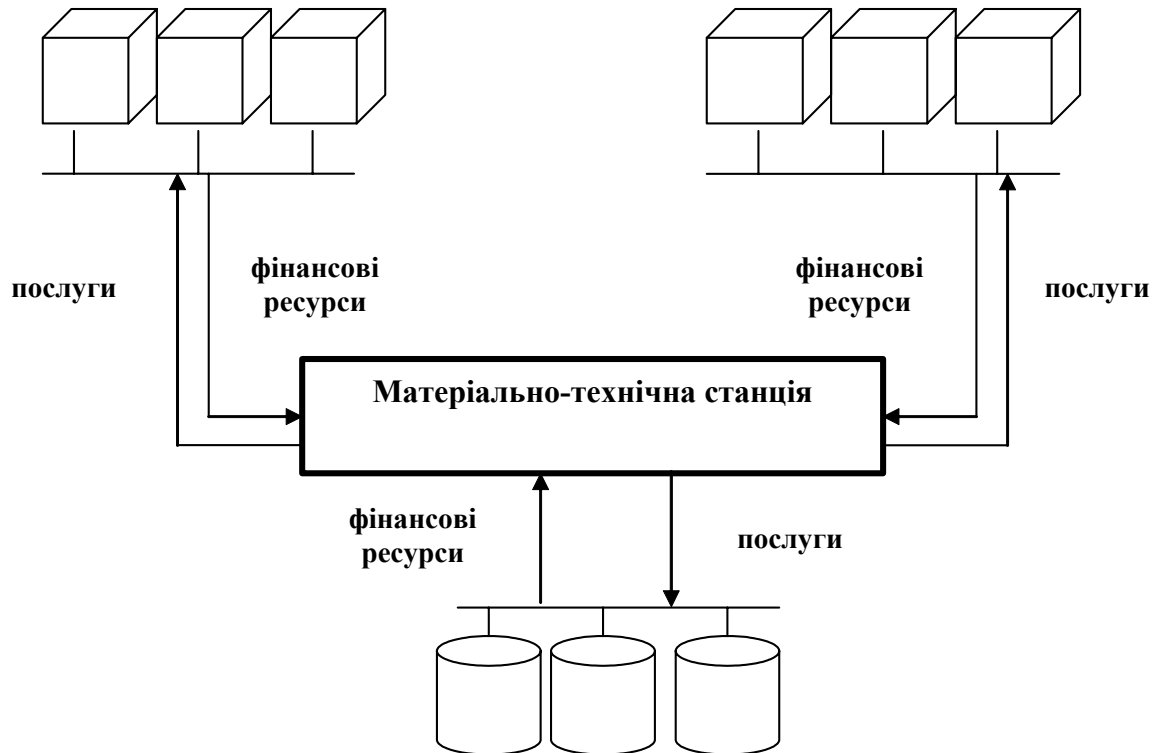
Матеріально-технічну базу кооперативу із спільним використанням та обслуговуванням технічних засобів доцільно створювати на базі міцного господарства, яке добре забезпечене ресурсами, потужностями для обслуговування та ремонту техніки, має відповідний кадровий склад механізаторів. Саме такому господарству варто передавати зацікавленими учасниками засоби виробництва для спільного використання на умовах пайових внесків. Згідно спільного рішення пайовиків можлива і закупівля необхідної техніки.

Важливим моментом є те, що техніка має бути сучасною і потрібною для господарювання. Отримання техніки учасниками кооперативної матеріально-технологічної станції можливе на основі лізингу, на умовах пільгового кредитування оплати техніки. Якщо один з господарів-засновників коопера-

тиву володіє переважальною часткою у пайовому фонді, то решта учасників виступають в якості асоційованих членів кооперативу. У даному випадку вони використовують техніку на основі відповідного договору. Це можуть бути і сільськогосподарські підприємства, і фермерські та селянські господарства.

Особисті селянські господарства

Фермерські господарства

Виробничі кооперативи

Рис. 1. Схема системи зв'язків при організації кооперативної матеріально-технологічної станції

Поряд з цим, відомо можливість створення неподільного фонду технічних засобів, співвласниками якого є всі учасники кооперативу. При цьому вирівнюється ступінь їх впливу на прийняття господарських рішень щодо спільного використання колективного майна.

Організація кооперативних матеріально-технічних станцій позитивно впливає на результати діяльності кожного з господарств внаслідок появи можливості виконувати необхідні сільськогосподарські роботи в оптимальні строки, підвищення ефективності використання техніки, покращення її зберігання та обслуговування. Крім того, скорочуються видатки учасників кооперативу за рахунок отримання послуг, зокрема забезпечення технікою, запасними частинами, сортовим насінням, мінеральними добривами, засобами захисту рослин за мінімальними цінами, що формуються на основі собівартості послуг.

Разом з тим, утворення кооперативної матеріально-технічної станції пов'язане з додатковими затратами господарств на управлінські видатки, переміщення техніки між господарствами, видатками на оплату відрядження працівників, що її обслуговують. Тому доцільність організації кооперативної матеріально-технічної станції та участі в її діяльності кожного господарства,

на нашу думку, має визначатись співвідношенням між економією та підвищенням ефективності господарювання, з одного боку, і зростанням витрат кожного з потенційних учасників кооперативу, з іншого боку.

На схемі, поданій на рис. 2, представлено співвідношення між складовими, що визначає сумарний ефект від створення обслуговуючого кооперативу у вигляді матеріально-технічної станції. Спільне використання технічного оснащення вигідне в тому випадку, коли моменти, представлені на схемі знаком (+), переважають над складовими, що вимагають додаткових затрат від організаторів та учасників кооперативу, що представлено на схемі знаком (-).

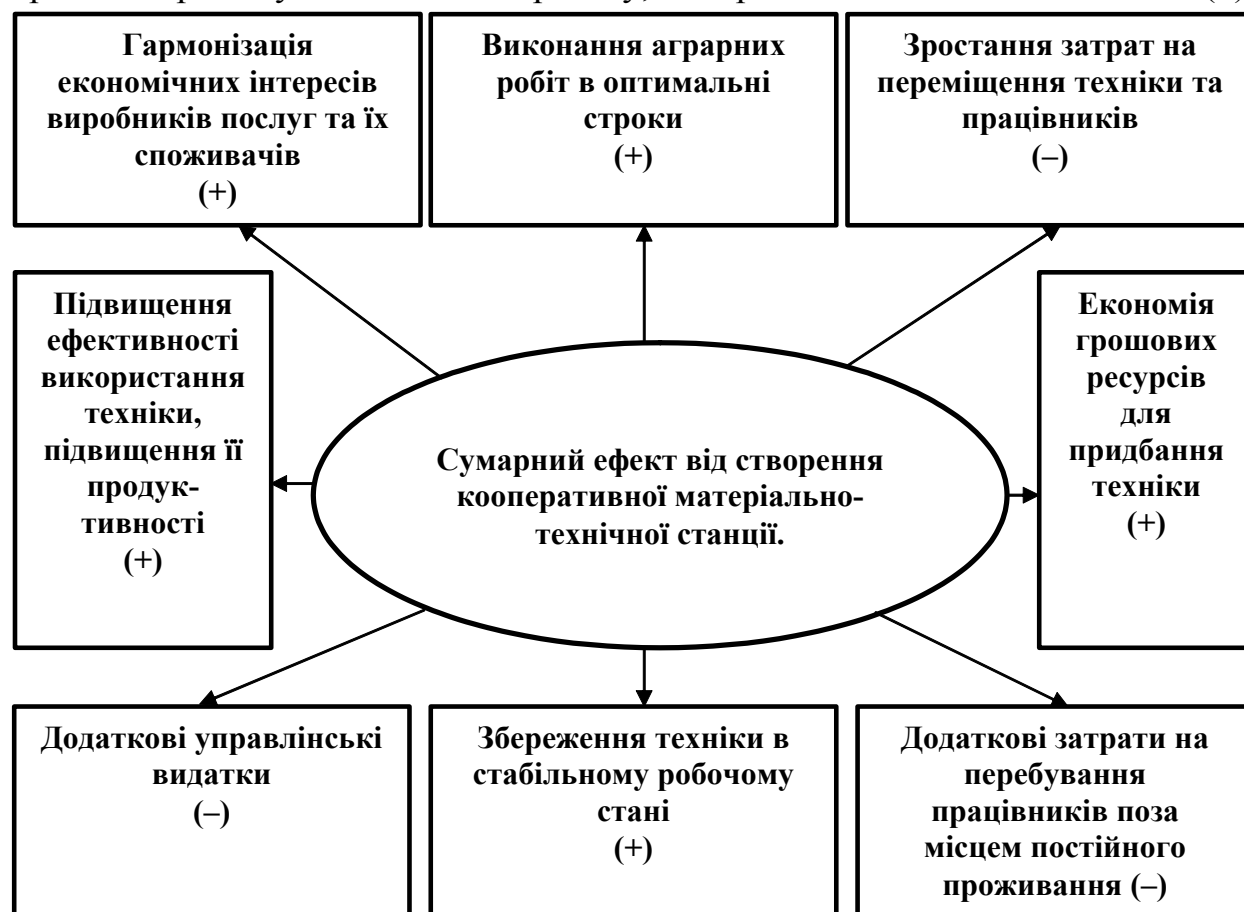

Рис. 2. Схема впливу створення кооперативної служби агросервісу на діяльність її учасників

Таким чином, відродження глибокої української сільськогосподарської кооперативної традиції в умовах утвердження національної моделі ринкової економіки та перспективи європейської інтеграції є нагальним завданням. Проведений аналіз засвідчує, що розвиток як виробничих, так і обслуговуючих кооперативів в аграрній сфері є гостро актуальним і може істотно прискорити здійснення ефективних реформ, забезпечуючи основу для економічного зростання.

Література

1. Амбросов В. Трансформаційні процеси в аграрній сфері регіону// Економіка України. — 2003, № 8. — С. 69-75.
2. Бабенко С.Г. Стратегія розвитку кооперативного сектора економіки// Економіка і прогнозування. — 2003, № 4. — С. 38-52.

3. Гречаний В.М. Оцінка організаційно-правових форм в АПК// Економіка АПК. – 2001, № 1. – С. 34-41.

4. Зіновчук В. Модель альтернативної організаційної структури сільськогосподарського виробництва України// Українська кооперація, Львів, 1998, т.1. – С. 128-141.

5. Марочко В.І. Українська селянська кооперація: Історико-теоретичний аспект (1861-1925 рр.). – Київ, 1995. – С. 224-228.

6. Могильний О.М. Нормативно-правове забезпечення обслуговуючих кооперативів.// Економіка АПК, 2000, № 10. – С. 10-15.

УДК 331.1:658.0

Доц. Н.Г. Міценко канд. екон. наук;
магістр М.Т. Стецишин – Львівська КА

ЕФЕКТИВНІСТЬ СИСТЕМИ МАТЕРІАЛЬНОГО СТИМУЛЮВАННЯ НА ПІДПРИЄМСТВІ ТА СПОСОБИ ЇЇ ОЦІНКИ

Досліджуються різні аспекти ефективного використання фонду заробітної плати, показники та критерії ефективності системи матеріального стимулювання на підприємстві та способи її оцінки.

Doc. N.G. Mitcenko; master M.T. Stecyshyn – Commercial Academy of Lviv

Effective system financial stimulation on factory and ways her valuing

This article is about different aspects effective utilizing fund wages and proofs, criterions effective system financial stimulus's on factory and ways her valuing.

Ефективність будь-якого організованого процесу, що здійснюється і регулюється людьми значною мірою залежить від того, як працівники виконують свої функції. При цьому мотивація і стимулювання праці є вирішальним фактором в управлінні персоналом. І це не випадково, оскільки ефективність роботи будь-якого підприємства залежить від ефективності праці виконавців. Тому дослідженню питання мотивації і стимулювання праці приділяється значна увага. Методологічні основи дослідження мотивації праці було закладено в працях таких видатних західних економістів як А. Сміт, Ф. Тейлор, А. Маслоу, Е. Мейо, П. Друкер та ін. Вагомий внесок у вивчення сучасних проблем мотивації праці зробили такі вчені-економісти як В. Подмарков, А. Здравомислов, О. Леонтьєв, Д. Богиня, А. Колот, Н. Павловська та ін. Без перебільшення можна сказати, що використання на практиці запропонованих ними моделей мотивації праці поступово змінювало відносини в трудових колективах. Водночас питання формування ефективної системи стимулювання праці на підприємстві та оцінки цієї ефективності є вельми актуальними.

Всесвітньо визнані автори в галузі менеджменту, підкреслюють, що, коли у нас вже є штат, сформованих із підготовлених, розумних і енергійних людей, то наступний крок має ефективно стимулювати їх творчі здібності [2, с. 286]. В сучасних умовах розроблення стратегії мотивації та стимулювання праці на підприємстві та узгодження її із загальною діловою стратегією підприємства є необхідною.